

ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2026 - Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ - 3 ΙΟΥΝΙΟΥ 2026

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ: ΒΕΒΑ ΚΑΛΛΙΟΠΗ, ΣΙΧΛΙΜΙΡΗ ΣΤΑΣΙΝΗ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ, ΜΑΤΖΟΡΑΚΗ ΣΠΑΡΤΗ, ΠΑΤΣΟΥΡΑ ΣΟΦΙΑ, ΠΕΤΡΟΥΤΣΟΥ ΒΙΟΛΕΤΤΑ, ΤΖΙΤΖΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, ΧΑΪΝΤΟΥΤΗΣ ΗΛΙΑΣ

- A.1. α. 1.** Σωστό
2. Λάθος

β. ἐν αὐτοῖς: περί τās ἐπιθυμίας καὶ περί τās ὁργάς.

Σημείωση καθηγητῶν (Σιχλιμῖρη, Πετρούτσου, Τζιτζῆς): Είναι λάθος συντακτικά να θεωρήσουμε πως το “ἐν αὐτοῖς” αναφέρεται και στα: “ἐν τοῖς συναλλάγμασι” και “ἐν τοῖς δεινοῖς”.

τούτων: τās ἐνεργείας

- B.1.** Ο φιλόσοφος υποστηρίζει πως για τους ίδιους λόγους (ἐκ τῶν αὐτῶν) και με τα ίδια μέσα (διὰ τῶν αὐτῶν), δηλαδή τον εθισμό, μπορεί να αποκτήσει κανείς μια αρετή, αλλά και την αντίθετή της ικανότητα, την κακία. Ἐτσι, η ηθική αρετή γεννιέται, αναπτύσσεται (γίνεται πᾶσα ἄρετή), όταν η ηθική πράξη γίνεται με κατάλληλο τρόπο και μέσα (ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν), ενώ αντίθετα καταστρέφεται (φθείρεται) όταν τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την άσκηση της δεν είναι τα κατάλληλα, όταν δηλαδή οι πράξεις μας δεν είναι ηθικές. Τα ρήματα γίνεται και φθείρεται παραπέμπουν στο αντιθετικό φιλοσοφικό ζεύγος γένεσις - φθορά που είναι θεμελιώδες στην αριστοτελική σκέψη, αλλά και γενικότερα στη φιλοσοφία. Ο Αριστοτέλης αναφέρεται εδώ σε μία διαδικασία δόμησης και αποδόμησης της αρετής, ενισχύοντας τη θέση του για τον επίκτητο χαρακτήρα της. Το ίδιο ισχύει και για την τέχνη (ὁμοίως δέ καὶ τέχνη). Τέχνη είναι το σύνολο γνώσεων και δεξιοτήτων που επιτρέπουν στον συγκεκριμένο κάτοχό τους να παράγει μορφές, τεχνικά δημιουργήματα. Υπό αυτήν την έννοια, δηλώνει ο Αριστοτέλης, η τέχνη μιμείται τη φύση· κοινός παράγοντας που τις συνδέει είναι η ύπαρξη κάποιας δημιουργικής λογικής. Ἐτσι, τεχνίτης δεν είναι μόνο ο καλλιτέχνης αλλά γενικότερα ο δημιουργός, και προϊόντα της τέχνης όχι μόνο τα καλλιτεχνικά έργα αλλά όλα τα δημιουργήματα του τεχνίτη.

Για να ενισχύσει τη θέση του για τα αίτια και τον τρόπο γένεσης και φθοράς της αρετής και της τέχνης, ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί ένα νέο επιχείρημα

βασισόμενος στα εμπειρικά παραδείγματα του κιθαριστή και του οικοδόμου. Έτσι, αναφέρει: ἐκ γάρ τοῦ κιθαρίζειν καί οἱ ἀγαθοί καί κακοί γίνονται κιθαρισταί. Ἀνάλογον δέ καί οἰκοδόμοι καί οἱ λοιποὶ πάντες. Δηλαδή, δεν αρκεί απλά κάποιος να ασκείται στην τέχνη του κιθαρίζειν ἢ του οἰκοδομεῖν για να γίνει επιδέξιος τεχνίτης. Απαιτεῖται γνώση και εφαρμογή των κανόνων και της τεχνικής της συγκεκριμένης τέχνης για να οδηγήσουν κάποιον στην επαρκή γνώση της (ἐκ γάρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσσονται, ἐκ δέ τοῦ κακῶς κακοί).

Παρατηρούμε ότι τα παραδείγματα του κιθαριστή και του οικοδόμου εισάγουν εδώ ένα νέο στοιχείο: την ποιότητα της ἔξης, τη σημασία της καλής και της κακής πράξης, όπως τονίζεται από τα επιρρήματα εὖ - κακῶς και τα αντίστοιχα επίθετα ἀγαθοί - κακοί.

Συγκεκριμένα, τα ζεύγη εὖ - ἀγαθοί και κακῶς - κακοί που οι ὅροι τους συνδέονται μεταξύ τους με τη σχέση αἰτίου-αιτιατοῦ, δηλώνουν πως η μέθοδος, ο τρόπος άσκησης, η ποιότητα στην πράξη (εὖ) είναι αυτά που οδηγούν στην απόκτηση της αρετής, ενώ η κακή πράξη (κακῶς) οδηγεί στη φθορά της αρετής και της τέχνης αντίστοιχα.

Ο φιλόσοφος αξιοποιώντας το παράδειγμα των νομοθετών και των τεχνιτών (Εἰ γάρ μή οὕτως εἶχεν) αναφέρεται στην αναγκαιότητα της διδασκαλίας για την απόκτηση της ηθικής αρετής. Εφαρμόζοντας τη μέθοδο εκ του αντιστρόφου, όπως δηλώνει ο σύνθετος υποθετικός λόγος του αντίθετου του πραγματικού (Εἰ γάρ μή οὕτως εἶχεν, οὐδέν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλά πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοί ἢ κακοί), υποστηρίζει πως αν η ηθική αρετή ἦταν ἔμφυτη στον άνθρωπο δε θα υπήρχε η ανάγκη του δασκάλου. Η αναγκαιότητα όμως της διδασκαλίας και της καθοδήγησης του ανθρώπου προς τις ηθικές πράξεις αποδεικνύει περίτρανα πως η ηθική αρετή είναι επίκτητη κι όχι ἔμφυτη. Η ηθική αρετή, λοιπόν, αποκτάται βέβαια με τον εθισμό, αλλά είναι απαραίτητη και η συνδρομή της διδασκαλίας, της νοουθεσίας, της παιδείας με κατεύθυνση τον εθισμό στις ενάρετες πράξεις. Αυτός ακριβώς είναι και ο ρόλος του νομοθέτη στην πόλη: αποτελεί τον δάσκαλο των πολιτών, ο οποίος χρησιμοποιώντας τα σωστά μέσα, δηλ. τους σωστούς νόμους, θα διδάξει τους πολίτες τι είναι δίκαιο και τι άδικο, θα ορίσει τους κανόνες ηθικής συμπεριφοράς μέσα στην πόλη (οἱ γάρ νομοθέται τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοῦς). Αποτελεί πάγια αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων ότι ο νόμος δεν αποβλέπει απλώς στην αποτροπή και τιμωρία των παραβατικών συμπεριφορών, αλλά παιδαγωγεί διά βίου τους πολίτες και τους οδηγεί σε επαινετές συμπεριφορές. Αυτή είναι και η θέση του Αριστοτέλη: ὁ νομοθέτης οὐκ ἔῃ τά φαῦλα πράττειν, τά δέ καλά καί σπουδαῖα κελεύει. Με αυτό τον τρόπο ο νόμος λειτουργεί ως ισχυρός παράγοντας ενότητας και συνοχής μέσα στην

κοινωνία. Το ίδιο απαραίτητος είναι και ο δάσκαλος στην περίπτωση των τεχνών, διότι αυτός θα διδάξει τον ασκούμενο σε μια τέχνη, θα υποδείξει τους κανόνες της και το σωστό τρόπο εφαρμογής τους.

B2. Τόσο το παράλληλο κείμενο όσο και το κείμενο αναφοράς πραγματεύονται τον ρόλο της δικαιοσύνης στο πλαίσιο των ανθρώπινων σχέσεων στην οργανωμένη κοινωνία.

Στο παράλληλο κείμενο ο Μ. Σταθόπουλος προβάλλει τον «κοινωνικό» και «φιλάλληλο» χαρακτήρα της δικαιοσύνης, η οποία νοείται πάντα σε σχέση με τον έτερον, δηλαδή τον συνάνθρωπο και εκφράζεται έμπρακτα στο πλαίσιο μιας οργανωμένης κοινωνίας. Η δικαιοσύνη ως καθολική αρετή αφορά σε όλα τα πεδία των ανθρώπινων σχέσεων, προσωπικών, κοινωνικών, επαγγελματικών, πολιτικών, και επιπλέον, διακρατικών και διεθνών. Επίσης, η δικαιοσύνη προάγει την επιείκεια των ανθρώπων, καθώς και την ανοχή τους σε πολιτισμικές και θρησκευτικές διαφορές.

Αντίστοιχη θέση εκφράζει κι ο Αριστοτέλης στο κείμενο αναφοράς. Ο Σταγειρίτης τονίζει τον πολιτικό, κοινωνικό χαρακτήρα της αρετής της δικαιοσύνης, καθώς αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων («πράττοντες γάρ τά ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἄνθρώπους»), γεγονός που καταδεικνύει πως η δικαιοσύνη σχετίζεται με τον συνάνθρωπο. Άλλωστε, οι πράξεις μας συντελούνται μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον κι έχουν αντίκτυπο στον κοινωνικό περίγυρο, ο οποίος με τη σειρά του προσδιορίζει το πόσο ηθικές είναι οι πράξεις μας και μας αποδίδει ηθικό χαρακτηρισμό σύμφωνα με αυτές. Ο φιλόσοφος αναφέρει πως ανάλογα με τις πράξεις του και με τη στάση («εὖ - κακῶς») που τηρεί ο άνθρωπος στις διάφορες «συναλλαγές», στις σχέσεις του με τους συμπολίτες του, διαμορφώνει δίκαιο ή άδικο χαρακτήρα αντίστοιχα. Για τον φιλόσοφο τα συναλλάγματα είναι όλων των μορφών οι συναλλαγές, συμβόλαια, συμφωνίες, πρωτίστως οι οικονομικές. Αυτού του είδους οι σχέσεις των συμπολιτών μεταξύ τους δεν είναι για τον Σταγειρίτη ένα επιμέρους ή περιορισμένης σημασίας ζήτημα μέσα στην κοινωνία. Είναι η συγκεκριμενοποίηση της αλλαγής, της ανταλλακτικής σχέσης μεταξύ των συμπολιτών. Και η σχέση αυτή είναι ιδρυτική και συστατική για την κοινωνία. Τα συναλλάγματα είναι, για τον Αριστοτέλη, ένα σημαντικό πεδίο ανάπτυξης και εμφάνισης ηθικών σχέσεων.

Ωστόσο το παράλληλο κείμενο δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην κοινωνική αλληλεγγύη και την κατανόηση του άλλου («Απαιτεί τη θεώρηση και της οπτικής του άλλου» / «... και στήριξη του άλλου»), ενώ ο Αριστοτέλης επικεντρώνεται στη

δικαιοσύνη ως ηθική αρετή που καθορίζει τις επιλογές του ανθρώπου.

Σημείωση καθηγητών (Σιχλιμίου, Πετρούτσου, Πατσούρα, Τζιτζής):

Σύμφωνα με το δοθέν χωρίο στην απάντηση συμπεριλαμβάνεται μόνο το σχόλιο σχολικού «συναλλάγματα» και όχι το σχόλιο «νόμος» το οποίο αναφέρεται στην 1^η παράγραφο.

- B3.** 1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό
4. Σωστό
5. Λάθος

- B4.** **ρυπογόνος:** γινόμενον, γίνεται
ανάθεση: νομοθέται
ένδεια: ἔδει
ξέφρενος: σώφρονες
διάστρεμμα: ἀναστρέφεται

Γ.1. Μετάφραση

Επομένως, ποιος θα τολμούσε, αφού έτσι είναι τα πράγματα, να προβεί σε τέτοια πράξη/να επιχειρήσει τέτοιο πράγμα; Μου φαίνεται όμως ότι είναι φοβερό/περίεργο εσείς, στους οποίους έχει δοθεί εντολή από την πόλη να φροντίζετε διαρκώς/όλο τον καιρό τα ιερά ελαιόδεντρα, να μην με τιμωρήσετε ποτέ μέχρι τώρα, επειδή τάχα εργάζομαι παράνομα, ούτε να με υποβάλετε σε δίκη, επειδή τάχα ξεριζώσα/κατέστρεψα τα δέντρα, ενώ αυτός που δεν συμβαίνει ούτε να κάνει γεωργικές εργασίες κοντά στο κτήμα μου ούτε να έχει εκλεγεί επιμελητής/επόπτης ούτε να έχει τέτοια ηλικία, ώστε να γνωρίζει τέτοιου είδους ζητήματα, να με καταγγείλει ότι ξεριζώσα/κατέστρεψα/εξαφάνισα το ιερό ελαιόδεντρο από το χωράφι μου/από τη γη μου.

Γ.2.

Σχόλιο καθηγητών (Καλλιόπη Βέβα, Βασιλική Επισκόπου, Σπάρτη Ματζοράκη, Ηλίας Χαϊντούτης): Παρόλο που οι προτεινόμενες λύσεις αναφέρουν ότι η απάντηση στην ερώτηση κατανόησης περιορίζεται σε ένα τμήμα του κειμένου που δεν ήταν προς μετάφραση, θεωρούμε ότι η ολοκληρωμένη απάντηση εντοπίζεται σε όλο το Κείμενο. Μέχρι και σήμερα, εξάλλου, δεν θεωρείται ως επιχείρημα το ήθος του κατηγορουμένου και η προβολή της αναξιπιστίας κατηγορού ως αυτόπτη μάρτυρα;

Επιχειρηματολογία για την αθωότητά του:

Ηθικό επιχείρημα: Ισχυρίζεται ο κατηγορούμενος ότι, μολονότι θα ήταν ευκολότερο να αδικεί την περίοδο των τριάκοντα, δεν θα υπάρξει απόδειξη ότι διέπραξε κάποιο αδίκημα (οὐδέν κακόν ποιήσας φανήσομαι).

Τοπικό/Χωροταξικό επιχείρημα: Αναφέρεται στην τοποθεσία όπου δεν υπήρχε κανένα δέντρο (δένδρον οὐδὲ ἓν), αλλά υπήρχε ένας περίβολος ελιάς (μιάς δὲ ἐλάας σηκός) και υπήρχε γύρω-γύρω δρόμος (κυκλόθεν ὁδός) και περιμετρικά κατοικούσαν γείτονες (γείτονες) και το κτήμα ήταν απερίφρακτο (ἄερκτον) και ορατό από παντού (κάτοπτόν), στοιχεία που αποτελούν εμπόδιο για ένα τέτοιο εγχείρημα.

Ποιόν κατηγορού: Δεν καλλιεργεί κοντά στο κτήμα (οὔτε γεωργῶν ἐγγύς τυγχάνει), δεν έχει οριστεί ως ἐπόπτης (οὔτ' ἐπιμελητῆς ἡρημένος), δεν είναι στην κατάλληλη ηλικία, για να έχει γνώση για τα ζητήματα σχετικά με τις ιερές ελιές (οὔθ' ἡλικίαν ἔχων εἰδέναι), άρα δεν ήταν εφικτό να είναι αυτόπτης μάρτυρας στον αφανισμό της ελιάς και επομένως να τον κατηγορήσει γι' αυτό.

- Γ.3. α.** τούτους δ' οἳ οὔτε γεωργοῦντες ἐγγύς τυγχάνουσιν οὔτ' ἐπιμεληταί ἡρημένοι.
β. διαβλήθητι
ἀφανιεῖν
φαίη
περιώκουν

- Γ.4. α.** ούσης: Χρονική μετοχή, σύγχρονο, επιρρηματικός προσδιορισμός χρόνου στο απαρέμφατο «παρανομείν», γενική απόλυτος με Υποκείμενο «δημοκρατίας»
- ἀδικεῖν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο του απρόσωπου ρήματος «ἐξῆν» με Υποκείμενο την επιθετική μετοχή «τόν βουλόμενον» (από τη δοτική προσωπική «τῷ βουλομένῳ»)
- ἐμαυτῶ: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, δοτική αντικειμενική στο «κακονούστατος».
- ἐλαῶν: Αντικείμενο στο τελικό απαρέμφατο «ἐπιμελεῖσθαι» (από ρήμα φροντίδας/επιμέλειας).
- ὡς ἀφανίσαντα: Αιτιολογική μετοχή υποκειμενικής αιτιολογίας καθώς συνοδεύεται από το μόριο «ὡς», συνημμένη στο «με» (που είναι αντικείμενο του τελικού απαρεμφάτου «ζημιῶσαι»).
- ἐπιμελητής: Κατηγορούμενο στο Υποκείμενο «ὄς» μέσω της μετοχής «ἤρημένος» (από ρήμα εκλογής παθητικό).
- β.** Υπόθεση: εἰ μή ... ἦν (εἰ + Οριστική Ιστορικού Χρόνου)
Απόδοση: ἄν ἐπεχείρησα (Δυνητική Οριστική)
Είδος: Αντίθετο του πραγματικού
- Μετατροπή:
Υπόθεση: ἄν μή ... ᾧ
Απόδοση: ἐπιχειρήσω